

4. Макаренко М.Я., Пашенко М.П. Особливості проектування муніципального освітнього простору. //Розвиток особистості в полікультурному освітньому просторі./ Збірка матеріалів Міжнародного конгресу – IV Слов'янські педагогічні читання. – Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2005. – 338 с.
5. Никифорова Н.Г. Поликультурные основы проектирования регионального компонента в современной школе. //Известия Международной Славянской Академии образования им. Я.А. Коменского / Научно-теоретический журнал. № 4, 2006. – ПМР. – Бендеры. - 241 с.
6. Ничкало Н.Г. Педагогічні дослідження в Польщі та на Україні: особливості, результати і перспективи. // Професійна освіта: педагогіка і психологія / Українсько-польський журнал. № VII, 2005. – Ченстохова – Київ. -312 с.
7. Освіта України і науково-технічний прогрес: історія, досвід, уроки. /Курило В.М., Шепотько В.П. – К.: «Деміур», 2006. – 432с.
8. Подоляк В.О. Класифікація компетентностей учнів в галузі сучасного виробництва на основі порівняльного аналізу. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наукових праць. Випуск дев'ятий. – Київ – Вінниця, - 2006. - 493с.
9. Проект «Рівний доступ до якісної освіти» / Міністерство освіти і науки України. – К., 2006. – 6 с.

В статье анализируются проблемы становления государственного и регионального компонентов национального курикулума для старшей школы; сохранение национального культурно-исторического наследия; согласования курикулярной основы с общественной и социально-экономической направленностью; построения курикулярной модели и периодичности ее коррекции в зависимости от направлений и динамики развития; определения приоритетов базовых и специальных знаний и умений с целью формирования личностных ценностей; адаптации в Европейское и мировое поликультурное образовательное пространство.

In the article the problems of becoming of state and regional components of national maintenance of education are analysed for senior school; saving of national cultural and historical inheritance; a concordance of the semantic filling is with a public and socio-economic orientation; you are structures of elucidative model and periodicity of its replacement depending on directions and dynamics of development; determination of priorities of base and special knowledges and abilities is with the purpose of forming of values of personalities; adaptations in European and world much cultural educational space.

УДК 37.035.3

І.В. Савчук
м. Вінниця, Україна

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ШКІЛЬНИМИ УРОКАМИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ

Постановка проблеми. Для створення в школі націокультурного освітнього простору важливим чинником має стати прилучення школярів до традиційного і сучасного декоративно-ужиткового мистецтва. Основним шляхом реалізації цього процесу є навчально-пізнавальна діяльність школярів на уроках трудового навчання, образотворчого мистецтва, художньої культури, української літератури та історії України та ін.

Аналіз попередніх досліджень. Теоретичні засади національного виховання закладено у дослідженнях українських вчених-психологів М. Боришевського, Д. Віконської, О. Кульчицького, Ю. Липи, В. Москальця, Ю. Римаренка, І. Сікорського, Б. Цимбалюка, Д. Чижевського, М. Шлемкевича, В. Яніва, Я. Яреми та інших. У їхніх працях глибоко відображена національна ідея, духовність, демократичні засади навчання і виховання, гуманістичні цінності.

Над проблемою формування національних цінностей працювали чимало педагогів сьогодення, серед яких: В. Довбишенко, П. Дроб'язко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, В. Кузь, І. Мартинюк, Ю. Руденко, З. Сергійчук, М. Стельмахович, Б. Ступарик, Є. Сявакко та інші.

Виходячи з вищевикладеного, **метою статті** є опис педагогічної взаємодії між шкільними уроками як важливого чинника художньо-трудової підготовки учнів.

Основний матеріал дослідження. Організація занять декоративно-ужитковим мистецтвом на уроках трудового навчання багато в чому розв'язує цю проблему. В змісті

типової програми з трудового навчання [4] можна виділити такі основні блоки, що стосуються художньо-трудої діяльності школярів: 1) історія розвитку того чи іншого виду декоративно-ужиткового мистецтва; 2) матеріалознавство; 3) характеристика обладнання, інструментів та пристосувань; 4) основи формотворення, композиційних побудов та кольорознавства; 5) техніки виконання елементів декору; 6) технології виготовлення напівфабрикатів (при необхідності); 7) технології перенесення орнаментальних композицій, виконання елементів і мотивів декору, захисно-декоративного опорядження виробу або його волого-теплової обробки; 8) творча робота, яка передбачає самостійну розробку проекту та виготовлення декоративно-ужиткового виробу.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що художньо-трудова діяльність учнів на уроках трудового навчання має певні особливості, оскільки в процесі виготовлення декоративно-ужиткових виробів вони виконують специфічні види робіт, що не трапляються в інших видах діяльності і не мають достатнього висвітлення в методичній літературі, зокрема художнє проектування виробів, підбір кольорової гами, розробка орнаментальних композицій тощо.

Практичний досвід та проведене нами дослідження свідчить, що одним із найвідповідальніших видів робіт є художнє проектування виробів, з допомогою якого забезпечується гармонійне поєднання їх утилітарних і декоративних якостей. Декоративно-ужиткове мистецтво одержало свою назву саме завдяки тому, що кожний його твір є одночасно корисним і красивим. Ми намагалися досягти того, щоб учні кожну свою роботу, навіть найпростішу, порівнювали з кращими творами народних майстрів. Художнє проектування включало розробку форми та розмірів, підбір матеріалу, орнаменту, кольорів, а також визначення технологій виготовлення та технік декоративного оздоблення.

Навчання школярів основам композиційних побудов було важливим з точки зору забезпечення високого естетичного рівня дитячих робіт, воно включало як ознайомлення з теоретичними відомостями (основними законами, принципами й закономірностями, прийомами та правилами розробки форм), так і практичну розробку орнаментів, які відповідали художньому образу і призначенню виробу, підкреслювали форму стрункими і витонченими елементами й мотивами, підсилювали природну красу матеріалів та передавали творчий задум. Учні усвідомлювали, що саме елементи і мотиви – стилізовані (декоративно узагальнені та перероблені) форми навколишнього світу – мають гармонійно вписуватися у загальну композиційну форму виробу. Так, великі елементи перевантажують площину, роблять орнамент строкатим, тому виріб втрачає естетичну цінність, стає менш привабливим, натомість надто дрібні елементи, невдало підібрані за розмірами, губляться на поверхні виробу. Як свідчить досвід, саме розробка орнаментальних композицій для конкретних виробів є найвідповідальнішим етапом творчого розвитку учнів, в якому найповніше проявляються їхні естетичні смаки.

Дослідження виявило, що, не зважаючи на вивчення шкільного предмету «Образотворче мистецтво», далеко не всі учні здатні до самостійної розробки орнаментальних композицій. Самі учні це пояснювали відсутністю необхідного хисту, справжні ж причини, виявлені у ході формувального експерименту, були такими: об'єктивні відхилення від норми стану зорового аналізатора (слабкий зір, аномалії сприймання кольорів тощо); низькі вольові якості (відраза до кропіткої напруженої праці, зневіра у власні сили); низький рівень графічної підготовки; недостатній розвиток творчої уяви і фантазії, естетичних смаків.

Недоліки у викладанні образотворчого мистецтва проявлялися в тому, що лише трохи більше половини (58%) учнів на початковій стадії художньо-трудої підготовки виконували роботи за власними композиціями, інші – лише копіювали чужі розробки (зображення з друкованих джерел, зразки робіт попередніх років та ін.). Такий стан художньо-трудої діяльності аж ніяк не відповідав кінцевій меті навчання – формуванню у дітей естетичних смаків.

Відсутність резерву часу не дозволило на уроках трудового навчання здійснювати заходи з усунення зазначених недоліків. Ця проблема була вирішена в процесі перегляду змісту навчального предмету «Образотворче мистецтво». Послідовно продовжуючи лінію на

диференціацію способів образотворчої діяльності, ми запропонували таку методику, що забезпечила зростання інтересу до самостійної розробки орнаментальних композицій за одночасного скорочення рутинних графічних робіт. Це дало можливість учням з низькими вольовими якостями чи не високим індивідуальним темпом діяльності долати спокусу простого копіювання чужих розробок.

Здійснити значний крок у стимулюванні дитячої ініціативи на уроках образотворчого мистецтва допомогло використання інформаційно-комунікативних технологій. З метою пропедевтики комп'ютерної грамотності учнів 5 класів нами розроблена й апробована інформаційна технологія комп'ютерного моделювання орнаментальних композицій, зокрема створення тематичних зображень із фрагментів, створення власних візерунків під час вивчення орнаментів старовинних візерунків, роботу з пазлами при складанні зображень квітів, тварин, птахів тощо. Особливого захоплення у п'ятикласників викликала робота з програмою-грою «Puzzle» («Пазли») та ознайомлювальним сайтом з вишивки «Український рушник» (в режимі *Off line*), де в електронному вигляді містяться кольорові зображення візерунків й орнаментів з текстовим супроводом та відповідними графічними схемами для їх виконання.

Учні 6 класів більше захоплювалися створенням зображень з допомогою графічних редакторів. Наш досвід засвідчив, що навчитися користуватися графічним редактором «Paint» пересічна дитина може протягом 15-20 хвилин. Учні комбінуванням окремих точок, прямих і ламаних ліній, прямокутників і багатокутників, кіл та еліпсів швидко навчилися створювати орнаментальні композиції, багаторазово їх копіювати та переносити, обертати і відбивати відносно осі, визначати, підбирати та змінювати палітру кольорів. Відкриваючи необмежений простір дитячій фантазії, графічні редактори дали змогу прискорити процес розробки орнаментальних композицій, причому створене на комп'ютері одразу ж видруковувалося на папері.

Використання комп'ютерної графіки було ефективним саме на початковій стадії проведення уроків з образотворчого мистецтва у 5 і 6 класах, бо комплексно вирішило як технічні проблеми за рахунок прискорення виконання графічних робіт, так і психологічні: сприяло подоланню зневіри дітей у власних можливостях і включенню їх в напружений ритм колективної художньо-трудова діяльності. На наступних етапах необхідність у використанні комп'ютерної графіки помітно послаблювалася. Це було пов'язане з тим, що за розробки порівняно складних орнаментальних композицій, особливо сюжетного характеру, комп'ютерний редактор не давав виграшу в часі, а скоріше навпаки, з іншого боку – більшість учнів за допомогою комп'ютерів переходила ту межу, за якою вони вже мали бажання і достатній досвід для самостійної образотворчої діяльності.

Не маючи можливості детально описувати всі тонкощі організації художньо-трудова діяльності на уроках трудового навчання і образотворчого мистецтва, перелічимо лише окремі закономірності цього процесу:

1. Встановлені психологами і педагогами психофізіологічні й індивідуальні якості особистості суттєво впливають на процес формування естетичних смаків. За співпадання об'єктивних параметрів художньо-трудова процесу (характер і ритм трудових зусиль, вимоги до рівня концентрації уваги, розвитку естетичних смаків, співвідношення рутинної і креативної складових діяльності) з суб'єктивними психофізіологічними показниками (тип темпераменту, рівень розвитку психомоторних та інтелектуальних якостей, особливості емоційно-вольової сфери) цей процес відбувається у прискореному темпі і дає високі матеріально-предметні, навчальні, розвивальні, а головне – естетико-виховні наслідки. Відповідно, дисбаланс між об'єктивними й суб'єктивними елементами художньо-трудова діяльності породжує низькі показники, особливо щодо формування естетичних смаків.

2. Якісне засвоєння учнями технічних і художніх особливостей різних видів декоративно-ужиткового мистецтва на уроках трудового навчання і образотворчого мистецтва неможливе без використання альтернативних способів діяльності, загальними вимогами до яких є: здатність давати однакові або майже однакові матеріально-предметні наслідки художньо-трудова діяльності з приблизно рівною витратою часу; наявність помітних відмінностей в уже відзначених об'єктивних параметрах художньо-трудова

процесу, що й створює можливість для альтернативи – вибору учнями того способу діяльності, який краще відповідає їхнім індивідуальним особливостям.

3. Під час поелементного аналізу процесу виготовлення декоративно-ужиткових виробів нами було виділено такі специфічні види художньо-трудова операцій, які становлять інтерес з точки зору диференціації способів діяльності, а саме: підбір кольорової гама; розробка форми й орнаментальної композиції; підготовка виробу до декорування; виконання декору на поверхні виробу.

4. Ефективність предметних засобів диференціації діяльності є особливо високою на початковій стадії навчання, коли учні лише засвоюють основні техніки декорування, що створює належні умови для подальшого формування індивідуального стилю діяльності та розвитку їхніх естетичних смаків.

Важливу роль у педагогічній взаємодії елементів навчального процесу відіграє літературно правильна й образно насичена українська мова. В художньо-трудова діяльності мова є не лише засобом передачі досвіду, а й потужним джерелом духовного обміну, культурного взаємозбагачення всіх учасників педагогічного процесу. Внаслідок довготривалої методичної роботи й апробації нетрадиційних типів уроків, методів і прийомів навчання учнів із прилучення до декоративно-ужиткового мистецтва, творчих знахідок педагогів склалася певна система організації навчальної діяльності учнів 5-9 класів на уроках української мови і літератури.

Учителі-словесники, усвідомлюючи функціональні зв'язки декоративно-ужиткового мистецтва з народною писемною творчістю при вивченні народних пісень, приказок, прислів'їв, українських народних казок, залежно від конкретних педагогічних ситуацій використовували цей естетичний потенціал народного фольклору. Для проведення контрольних робіт вчителями були розроблені особливі підходи до відбору текстів для диктантів, переказів із метою подання учням високохудожніх мистецьких взірців, які варто наслідувати не лише за формою вираження думок, але корисно сприймати також високоморальний зміст того, про що вони повідомляють.

Наш досвід засвідчив, що література рідного краю, зокрема Поділля, є важливим чинником відродження національної культури, духовності, гуманізму, естетичної вихованості. Її вивчення допомагає учням осмислити історію рідного краю, його традиції, у них формуються чіткіші уявлення про літературне краєзнавство, розвиваються естетичні смаки. Тим більше, що потенційних можливостей для такої роботи в учителів було достатньо, тому вони знаходили цікавий навчальний та виховний місцевий матеріал. Адже більшість письменників і поетів любили подорожувати рідними краями, намагалися побачити життя свого народу, взяти в ньому участь, відображаючи певний період історичного розвитку, певну епоху, в якій знаходили думки, звичаї, місцевий колорит даного часу. Тому вчителі, формуючи естетичні смаки, зверталися до краєзнавчих матеріалів, щоб показати правдивість відображеного, його типовість, порівняти зображене з дійсністю певної місцевості.

Звернення до історії рідного краю було вкрай важливим ще й тому, що твори письменників Поділля є частиною духовного життя народу, як і традиційне декоративно-ужиткове мистецтво – переходять від покоління до покоління. І хоч проходять роки, однак творчість письменників залишається у місцевих легендах, спогадах про події, пов'язаних з їх перебуванням у даній місцевості. Це давало можливість учителям ознайомлювати школярів з легендами, переказами, спогадами про письменників, з'ясовувати історичні назви міст, сіл, вулиць тощо. Така робота формувала практичну і пізнавальну діяльність учнів, привчала самостійно пізнавати життя, сприяла інтелектуальному розвитку, розвивала естетичні смаки. Адже пізнавальний інтерес учнів є вибіркоким: не все цікавить дітей однаково, а в першу чергу те, що має для них певний сенс, життєвий зміст. Саме місцеві факти мають життєве значення для учнів, бо ж зібрані там, де вони живуть, учаться, стосуються їхнього оточення, їхніх земляків. «Вивчення літератури буде ефективнішим, якщо ми в процесі пізнавальної діяльності спиратимемося на сприймання учнями навколишньої дійсності, коли ця дійсність виступатиме в ролі своєрідного унаочнення, допомагатиме осмислити складний абстрактний

матеріал, полегшить його засвоєння, тобто коли вона стане чуттєвою опорою розумової діяльності людини» [3, с. 13].

Використання краєзнавчого матеріалу на уроках української літератури сприяло формуванню естетичних смаків учнів, розвитку творчої думки, виховувало прагнення до пізнання навколишньої дійсності, до пошуків нового, знайомило учнів зі світом духовно-матеріальної культури земляків. Знання, які школярі здобували в процесі вивчення літератури рідного краю, полегшували сприймання художніх творів, допомагали краще зрозуміти чарівний світ декоративно-ужиткового мистецтва. Історія і культура, природа і побут рідної землі органічно входили в життя учнів. Рідний край, відображений у свідомості дитини, поступово формував образ великої Батьківщини, виховував патріотичні почуття. Тому вчителі на уроках літератури знайомили учнів з рідним краєм, його минулим і сучасним, визначними подіями, що відбувалися в рідній місцевості, письменниками-земляками та їх творами, народними умільцями, які жили і творили на теренах рідного краю. Вони виходили з того, що патріотизм кожної дитини починається з любові до свого дому, своєї малої батьківщини і поступово переростає в усвідомлення себе громадянином великої держави. Кожній національно свідомій особистості властиве «відчуття свого роду, оточення і того клаптику землі, на якому зростає. Саме це відчуття єднає кожного з цілим народом України» [1, с. 5].

Готуючись до уроків літератури, вчителі добирали літературні твори високої художньо-естетичної цінності, поєднували краєзнавчий матеріал з історією, музикою, декоративно-ужитковим мистецтвом рідного краю, цим самим забезпечували формування високих естетичних смаків. Проводячи уроки на природі, під час екскурсій та мандрівок пам'ятними літературними місцями учням пропонувалися творчі завдання: створити оповідання (казку, вірш, есе), записати враження від екскурсії, розповісти щось цікаве. Це допомагало виховувати естетичний смак, а також розвивало спостережливість, власну творчість. Саме знайомство на природі з творами письменників про рідний край збагачувало естетичний досвід учнів. Вони спочатку бачили знайомі місця, ландшафт, кольори, а коли вчитель розповідав про творчість письменника, особливості його творів, у школярів відбувалося пробудження естетичних почуттів.

Щодо доповнення змісту навчальних дисциплін освітньої галузі «Математика», то ознайомлення учнів з геометричними фігурами поєднувалося з демонструванням вишитих або тканих орнаментів. Визначаючи спільні елементи у геометричних фігурах та давньоукраїнських графічних символах, вчителі математики дійшли висновку, що така діяльність вносить елемент новизни у навчально-виховний процес і викликає в учнів жвавий інтерес. Крім того, у дітей формуються поняття точки, горизонтальних, вертикальних ліній, навички побудови геометричних фігур, орієнтації у просторі та на обмеженій площині.

Пізнання й усвідомлення учнями мистецьких аспектів становлення національної культури створювало сприятливі умови для пробудження і формування в них естетичних смаків, любові до художніх скарбів рідного народу, готовності їх зберігати і примножувати. Адже, як доведено науковцями, якщо особистість усвідомлює мистецьку цінність народної творчості, розуміє, що саме ці естетичні раритети з сивої давнини культивувалися предками і збереглися до нашого часу, то вона (особистість) дорожить цими естетичними ідеалами, втіленими в життя і побут народу [2]. На основі таких ідей ми успішно формували в учнів погляди і переконання, естетичні ідеали і смаки.

Висновки. Отже, прилучення учнівської молоді до декоративно-ужиткового мистецтва сприяє формуванню гідних представників рідного народу, які стануть продовжувачами розвитку національної культури. Воно допомагає учням поглиблювати мистецькі і технологічні знання та вміння, правильно робити свій професійний вибір, гармонійно поєднувати особисті і народні, індивідуальні й загальнонаціональні потреби, приймати самостійні рішення, морально й естетично оцінювати власні дії і вчинки, виявляти естетичні почуття, відстоювати естетичні ідеали. Постійне спілкування зі світом декоративно-ужиткового мистецтва сприяє розширенню естетичного світогляду школярів, тому виховане

в такий спосіб молоде покоління має започатковувати і розвивати нові мистецькі традиції у конкретно-історичних умовах розбудови нашої держави.

Література:

1. Кожному мила своя сторона: Краєзнавчі нариси про видатних людей: минуле Поділля, обряди і звичаї населення краю / Упоряд. Л.І.Бондарчук, Л.С.Демченко. – Хмельницький: Журфонд, 1977. – 192 с.
2. Неменский Б.М. Мудрость красоты: О проблеме эстетического воспитания. – М.: Просвещение, 1987. – 255 с. – Библиогр.: с. 253-254.
3. Пасічник Є.А. Літературне краєзнавство в школі: Навч. пос. – К.: Рад. школа, 1985. – 136 с.
4. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Трудове навчання. 5-9 класи. – К.: Перун, 2005. – 312 с.

Статья рассматривает вопрос необходимости организации учебно-познавательной деятельности школьников на уроках трудового обучения, изобразительного искусства, художественной культуры, украинской литературы и истории Украины, а также приобщение школьников к традиционному и современному искусству для создания в школе социокультурного образовательного пространства.

In the article is examined the question of interaction of Artistic work with Arts and Crafts as a factor of the Pupils' Artistic Development.

The authors emphasize on the necessity of children's creative work and consider its value neither the result, nor the product of creation, but in the process of lesson itself, during which they create, work and exercise themselves in creative imagination and its embodiment.

**A. Sas-Badowska
m. Radomiu, Polska**

E-LEARNING W KSZTAŁCENIU NA ODLEGŁOŚĆ

Rozwój społeczeństwa informacyjnego, postęp naukowo – techniczny oraz nasilające się procesy globalizacji są głównymi nośnikami postępu. One to kształtują funkcjonowanie edukacji XXI wieku. Wiedza i informacja stanowią obecnie kapitał ludzki. Poziom wykształcenia społeczeństwa jest decydujący w konkurencji społeczeństw. Dlatego bardzo ważna jest między innymi jakość kształcenia i angażowanie w jej proces znacznie większej liczby członków społeczeństwa. Sprzyja temu koncepcja kształcenia ustawicznego – permanentnego.

Kształcenie ustawiczne należy postrzegać nie jako system, lecz układ możliwie wielu i różnych elementów Wołk (2007).

Na rolę edukacji ustawicznej w procesie cywilizacyjnym zwrócił uwagę J. Delors(1998) w raporcie pisząc: «U progu XXI wieku edukacja i kształcenie we wszystkich swoich przejawach stały się jednym z czynników sprawczych rozwoju. Przyczyniają się one również do postępu naukowego i technologicznego oraz do ogólnego rozwoju wiedzy, która w najwyższym stopniu warunkuje wzrost gospodarczy». Została ona również uwzględniona w Strategii rozwoju edukacji w Polsce na okres 2007/2013 oraz w ustaleniach Procesu bolońskiego. Edukacja ustawiczna w takim ujęciu oznacza edukację całościową.

Globalizacja i zjednoczenie Europy wyznaczają główne kierunki myślenia o współczesnym człowieku.

W obecnej dobie, gdy najważniejszym surowcem jest wiedza, niezbędny jest powszechny dostęp do informacji. Wraz ze zmianami gospodarczymi i technologicznymi tworzące się społeczeństwo wiedzy stawia nowe wyzwania edukacyjne.

Spółeczeństwo informacyjne jest społeczeństwem rozwoju. Ludzie nieposiadający wiedzy nie znajdują właściwego sobie miejsca w społeczeństwie. Nienadążanie za rozwojem jest źródłem wykluczenia społecznego. Niemożność korzystania z zasobu wiedzy jakim jest Internet powoduje ograniczenie rozwoju i tworzenia społeczeństwa informacyjnego.